

Ірина А. Ажаман
**БУДІВНИЦТВО В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ
ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ**

У статті розглянуто роль галузей сільського господарства та будівництва. Обґрунтовано значення будівництва в сільському господарстві для забезпечення і підвищення конкурентоспроможності аграрної галузі. Визначено необхідність одночасного розвитку промислового і цивільного будівництва в сільському господарстві.

Ключові слова: сільське господарство, будівництво, цивільні та промислові будівлі і споруди, конкурентоспроможність, основні фонди.

Літ. 17.

Ірина А. Ажаман
**СТРОИТЕЛЬСТВО В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ
КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ
АГРАРНОЙ ОТРАСЛИ**

В статье рассмотрена роль отраслей сельского хозяйства и строительства. Обосновано значение строительства в сельском хозяйстве для обеспечения и повышения конкурентоспособности аграрной отрасли. Определена необходимость одновременного развития промышленного и гражданского строительства в сельском хозяйстве.

Ключевые слова: сельское хозяйство, строительство, гражданские и промышленные здания и сооружения, конкурентоспособность, основные фонды.

Iryna A. Azhaman¹
**CONSTRUCTION IN AGRICULTURE AS A FACTOR OF INCREASING
THE AGRARIAN INDUSTRY COMPETITIVENESS**

The article considers the role of agriculture and construction. The value of construction in agriculture for providing and increase of competitiveness of agrarian industry is reasoned. The need for simultaneous development of industrial and civil construction for agriculture is identified.

Keywords: agriculture, construction, civil and industrial construction, competitiveness, fixed assets.

Постановка проблеми. Сучасна економіка України представлена сукупністю різноманітних галузей, які забезпечують виробництво матеріальних продуктів і надання послуг споживачам на вітчизняному й зарубіжному ринках. Серед галузей матеріального виробництва особливе значення посідають будівництво і сільське господарство, тому що їхня продукція спрямована на задоволення фізіологічних потреб людини, які, згідно з пірамідою А. Маслоу, є першочерговими [17].

Значення агросфери як однієї з пріоритетних галузей економіки підкреслюється тим, що значна частина сільськогосподарської продукції може використовуватись безпосередньо кінцевими споживачами і є основою для задоволення потреби людини в їжі. Крім того, агропродукція використовується як сировина іншими галузями економіки – харчовою (при виготовленні консервів, хлібобулочних, макаронних, м'ясних та інших виробів), легкою промисловістю (при виробництві тканин), іншими галузями. Також продукція сільського господарства – гній, солома тощо – є екологічно чистим будівельним ма-

¹ Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture, Ukraine.

теріалом, що з давніх часів використовувався нашими пращурами при зведенні будівель і споруд у сільській місцевості. Продукція галузі будівництва – промислові будівлі і споруди, об'єкти дорожнього господарства, електростанції та електромережі, зрошувальні системи тощо – відносяться до основних фондів, без яких неможлива організація виробничого-збутового процесу матеріальної продукції та послуг; цивільні будівлі зводяться для створення комфортних і безпечних умов життя людини.

Будівництво спрямоване на створення умов і можливостей роботи (функціонування) засобів виробництва інших сфер економіки. За ринкових умов зведення будівель і споруд здійснюється з урахуванням потреб кінцевих споживачів – об'єкти цивільного призначення будуються з урахуванням побажань клієнтів щодо їх екологічності, ергономічності, зручності у використанні, інших характеристик; будівлі і споруди промислового призначення передбачають попереднє опрацювання інформації про напрямок використання, кількість та характеристики виробничих потужностей, що будуть розміщені на їх території, особливості технологічного процесу тощо. Отже, в сучасних умовах будівництво набуває значення чинника, який сприяє розвитку й підвищенню ефективності діяльності галузей країни.

Підвищення ефективності та забезпечення конкурентоспроможності сільського господарства є одним з пріоритетних завдань розвитку економіки України. Для того, щоб не тільки зберігати, а й нарощувати потенціал агро-сфери, необхідно забезпечити конкурентоспроможність продукції, процесу виробництва, підприємств, галузі та держави в цілому. Одним із напрямків вирішення цього питання є вдосконалення основних фондів сільського господарства, зокрема сприяння будівництву об'єктів, що відповідатимуть екологічним вимогам, дозволять більш економно використовувати енергетичні ресурси, організувати процес виробництва із застосуванням сучасних техніко-технологічних досягнень. Усе це визначає необхідність обґрунтування значення будівництва в сільському господарстві для забезпечення й розвитку конкурентоспроможності аграрної галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні вчені-економісти приділяють велику увагу проблемам розвитку, ефективності функціонування та конкурентоспроможності сільського господарства. Так, питання пошуку шляхів підвищення ефективності аграрної галузі, зростання конкурентоспроможності сільського господарства, аналіз чинників, які впливають на її рівень, досліджували О.І. Кондратюк [5], О.В. Копистко [6], М.Й. Малік [8], Б.К. Супіханов [12]. Роль основних засобів у забезпеченні конкурентоспроможності, формуванні конкурентних переваг підприємства розглядали Х.В. Дрималовська [3], А.С. Завербний [3], Н.О. Петрова [11], Н. Юрків [16].

Невирішені частини проблеми. У науковій літературі приділено значну увагу конкурентоспроможності сільського господарства, проте невирішеним залишається питання впливу будівництва в сільському господарстві на стан і тенденції конкурентоспроможності аграрного сектору економіки.

Метою дослідження є обґрунтування значення будівництва в сільському господарстві для розвитку аграрної галузі країни та її конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Основні результати дослідження. Слід зазначити, що виробничі приміщення, будівлі і споруди обслуговуючого та допоміжного характеру є частиною основних фондів сільськогосподарського підприємства. При зведенні таких об'єктів за рахунок використання сучасних будівельних матеріалів і технологій, які дозволяють зменшити витрати паливо-мастильних матеріалів, електроенергії, необхідних для функціонування систем опалення, вентиляції та кондиціонування, знижується величина поточних витрат на обслуговування приміщень. Сучасні технології та матеріали дозволяють зводити споруди з більшими строками експлуатації, підвищеними показниками надійності використання, що забезпечує менші витрати на ремонт приміщень, в тому числі капітальний. Більший строк служби приміщень впливає на величину щомісячних витрат на амортизаційні відрахування. Отже, будівництво в сільському господарстві з використанням сучасних матеріалів і технологій є одним з тих чинників, який позитивно впливає на ефективність господарської діяльності агрофірми та на конкурентоспроможність підприємства.

В умовах конкуренції кінцеві показники роботи підприємства залежать не тільки від обсягів реалізованої продукції, ціни, собівартості, а й від строків збуту. Тенденції до підвищення цін продукції рослинництва після збиральної кампанії викликають необхідність будівництва складів і сховищ, які дозволятимуть зберігати агропродукцію тривалий час без втрати її якості, тому для агрофірми важливим є питання наявності сховищ, інших будівель допоміжного й обслуговуючого характеру. Економічні вигоди від реалізації несільськогосподарської сировини, продукції її переробки викликають необхідність проведення розрахунків та подальшої реалізації проектів будівництва на території агропідприємств (за наявності відповідного ресурсного забезпечення або можливостей їх залучення) будівель і споруд, де розмішуватимуться виробничі потужності з переробки агропродукції (ковбасних цехів, консервних заводів, пунктів із забою тварин тощо). Таке будівництво спрямоване на підвищення ефективності роботи підприємства, а отже, його конкурентоспроможності на ринку. Сприяння будівництву об'єктів допоміжного й обслуговуючого характеру, які б забезпечували створення умов для підвищення ефективності виробничих процесів, є одним з чинників зростання конкурентоспроможності продукції, процесу й агропідприємства в цілому.

При зведенні сучасних сільськогосподарських будівель і споруд враховуються вимоги й особливості технологічних процесів виробництва сільськогосподарської продукції. Ще на стадії проектування закладаються системи забезпечення оптимального освітлення й теплового режиму, крапельного зрошення при виробництві продукції рослинництва, автоматичного годування в тваринництві тощо. Все це дозволяє створити оптимальні умови для отримання продукції найвищої якості, яка задовольнятиме вимоги найвибагливіших покупців. Завдяки раціональності сучасних будівель та їх інженерно-технічному оснащенню, що враховує інноваційні досягнення в галузях сільського господарства та будівництва, формуються передумови для підвищення якісних характеристик як продукції, так і виробничого процесу, що забезпечує їх конкурентоспроможність на вітчизняному й зарубіжному ринках.

Раціональне планування приміщень, будівництво автоматизованих систем з догляду за тваринами й рослинами дозволяє підвищити продуктивність праці та зменшувати її неефективність, що впливає на собівартість виробництва сільськогосподарської продукції. Водночас, ергономічність сучасних промислових приміщень є шляхом до створення оптимальних фізіологічних, гігієнічних, психологічних та інших зовнішніх умов для ефективної праці робітників. Сучасне будівництво створює умови для конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств і галузі в цілому через сприяння підвищенню ефективності сільськогосподарської праці.

Тенденцією сучасного будівництва об'єктів виробничого призначення є створення оптимальних умов не тільки для організації виробничого процесу, а й для праці та відпочинку співробітників, тому в виробничих будівлях відводять приміщення (чи будуються окремі споруди) для задоволення фізіологічних та інших потреб працівників (вбиральні, душові, роздягальні, кімнати відпочинку тощо). Зведення таких приміщень сприяє формуванню позитивного іміджу підприємства як такого, що дбає про своїх працівників, є чинником нематеріального стимулювання, підвищення продуктивності праці, а отже, й підвищення конкурентоспроможності підприємства та галузі сільського господарства.

Вагоме значення для підвищення ефективності й конкурентоспроможності сільського господарства має будівництво меліоративних споруд. Системи зрошення та осушення земель забезпечують на більш ефективне використання земельних угідь, підвищення врожайності сільськогосподарських культур тощо. Так, спорудження сучасних систем крапельного зрошення дозволяє за умов економічного водоспоживання значно збільшити врожайність сільськогосподарських культур.

Сільськогосподарське промислове будівництво на рівні підприємств є одним з дієвих чинників підвищення їх ефективності та конкурентоспроможності. Однак досягти бажаних результатів можливо лише за умови реалізації інноваційної політики, спрямованої на впровадження як у сферу агровиробництва, так і будівництва новітніх техніко-технологічних розробок, матеріалів, обладнання й устаткування тощо.

Для сільського господарства значення будівництва як чинника забезпечення конкурентоспроможності галузі полягає у формуванні сучасної інфраструктури села. Така інфраструктура включає в себе виробничу та соціальну складові, які повинні бути між собою збалансовані. Розвиток виробничої інфраструктури має на меті забезпечити ефективне функціонування сільськогосподарського виробництва. Для цього важливе значення має створення й удосконалення умов функціонування аграрних бірж, гуртових ринків, агроторговельних домів, ярмарків, заготівельних кооперативів, підрозділів (або підприємств) з переробки сільськогосподарської продукції, розвитку фірмової торгівлі, аукціонів, кредитних спілок тощо. Їх будівництво й облаштування повинно відповідати сучасним стандартам техніко-технологічного та інформаційного оснащення, умов праці тощо [9, 455–460]. Н.П. Чорна вважає, що однією з причин складної економічної та соціальної ситуації в сільському господарстві, що негативно позначилися на конкурентоспроможності галузі, є недостатній рівень розвитку інфраструктури аграрного ринку [13].

Вирішення завдання сприяння підвищенню конкурентоспроможності сільського господарства І. Костирко бачить у розвитку соціальної інфраструктури (створення й фінансова підтримка закладів культури, освіти, охорони здоров'я), а також у розбудові житлово-комунального комплексу тощо. Така інфраструктура повинна, з одного боку, відповідати вимогам виробництва, а з іншого, – бути здатною ефективно задовольняти потреби працівника агропідприємства. Автор зазначає, що завдяки соціальній діяльності підприємства, спрямованій на поліпшення умов праці й відпочинку, забезпечення своїх працівників житлом, організацію освітнього та виховного процесу їхніх дітей тощо, відбуватиметься зацікавлення працівників у результатах власної діяльності, що в кінцевому результаті позитивно впливатиме на імідж підприємства та його конкурентоспроможність [7]. Г.С. Морозова зазначає, що найвагомішу частку в соціальній інфраструктурі на селі займає житлово-комунальне господарство, яке об'єднує в собі: житловий фонд, ресурсну базу, організаційно-технологічну базу та нормативно-правову базу [10, 210–214]. Вагоме значення створення сприятливих умов для відновлення і подальшого розвитку соціальної інфраструктури на селі, зокрема побутового, медичного обслуговування та житлово-комунального забезпечення, для сталого росту ефективності сільського господарства визначає і С.Г. Кафлевська [4]. Отже, будівництво об'єктів соціальної інфраструктури на селі є одним з чинників зацікавлення працівників до праці на сільськогосподарських підприємствах, а також до стимулювання підвищення продуктивності їхньої праці.

Будівництво об'єктів соціально-культурної сфери, а також розвиток сільських територій як чинника підвищення ефективності та конкурентоспроможності сільського господарства розглядає і Н.М. Живолуп, який виділяє складові стратегічної орієнтації аграрної політики, що спрямовані на сталий розвиток аграрної сфери. Вагоме місце посідають: збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції – передбачає будівництво нових і реконструкцію існуючих виробничих приміщень у галузях рослинництва та тваринництва; поліпшення умов життя на селі, включаючи сучасні духовні, культурні, звичаєві та інші надбання, розвиток сільських територій через будівництво й удосконалення закладів освіти, охорони здоров'я, культури, спорту, споруд побутового призначення тощо; створення передумов для розширеного відтворення сільського населення та формування привабливих умов життя, праці, відпочинку – передбачає розвиток житлового будівництва та сприяння інженерно-технічному будівництву, включаючи зведення систем теле- та радіокомунікацій, засобів зв'язку, Інтернет; забезпечення соціального захисту територій, спрямоване на збереження існуючих і створення нових природних ландшафтів, сприяння природоохоронним заходам і підтримка екологічної рівноваги зовнішнього середовища – реалізація такого напрямку серед іншого передбачає «зелене будівництво» з використанням природних місцевих та екологічно чистих матеріалів і сучасних технологій, що мінімізують негативний вплив на навколишнє середовище [2, 34–37].

У державних програмах і законодавчо-нормативних актах, спрямованих на розвиток сільського господарства та підвищення його конкурентоспроможності, вирішення цієї проблеми розглядається через механізм сприяння

розвитку соціальної інфраструктури села, зокрема, велика увага приділяється житловому будівництву. Так, програми житлового будівництва на селі, що передбачають умови пільгового кредитування працівників різних сфер аграрного господарства (агропромисловий комплекс, освіта, охорона здоров'я тощо), покликані сприяти поселенню молодих працівників у сільській місцевості. За допомогою таких заходів вирішуватиметься питання забезпечення сільського господарства робочою силою, в тому числі спеціалістами в галузях рослинництва, тваринництва, що також є дієвим чинником підвищення ефективності виробничо-збутової діяльності в сільському господарстві. Розвиток соціальної сфери села також передбачає будівництво, модернізацію, переобладнання об'єктів культурно-побутового призначення, закладів освіти й охорони здоров'я, адже саме низький рівень культурно-побутового забезпечення є однією з причин занепаду села, міграції сільської молоді в міста. Таким чином, розвиток соціальної сфери на селі є одним із шляхів відродження сільських територій, забезпечення аграрного виробництва висококваліфікованими кадрами, що здатні впроваджувати інноваційні агротехнології, підвищувати ефективність конкурентоспроможності галузі.

Одним із чинників сприяння конкурентоспроможності аграрної сфери є будівництво інженерно-технічної інфраструктури на селі (шляхів автодорожнього господарства й транспорту, електромереж, систем водопостачання і меліоративних споруд). В Україні залишається невирішеною проблема сполучення, що найбільш гостро стоїть у сільській місцевості. Так, за дослідженнями старшого наукового співробітника Інституту регіональних досліджень НАН України Я.В. Шевчука, основними проблемами дорожнього господарства в сільській місцевості є: недостатня потужність і незадовільний стан автомобільних доріг, відставання України у розвитку автодоріг загального користування від темпів автомобілізації країни, невідповідність технічних стандартів автодоріг України стандартам ЄС ні за якістю, ні за ваговими навантаженнями, недостатня оснащеність автодоріг України мостами, естакадами, тунелями тощо [14, 116–121]. Усі ці проблеми негативно впливають на конкурентоспроможність сільського господарства, є однією з причин міграції населення до міст, низької забезпеченості підприємств висококваліфікованими спеціалістами через їх небажання поселення в сільській місцевості, низького іміджу сільської місцевості й аграрного сектору економіки в цілому. Будівництво шляхів з твердим покриттям забезпечить більш швидкий доступ до сільськогосподарських підприємств і сільських поселень, зменшить витрати коштів і втрати продукції при транспортуванні, скоротить час на виконання замовлень тощо.

Конкурентоспроможність аграрної галузі значною мірою залежить також від рівня забезпечення сільської місцевості електромережами. Будівництво електромереж сприяє підвищенню рівня автоматизації виробничих процесів у сільському господарстві, а також дозволяє поліпшити умови життя на селі, створюючи можливості для задоволення культурно-побутових потреб мешканців.

Системи водопостачання є незамінними при організації процесів виробництва за сучасними технологіями в галузях рослинництва й тваринництва,

адже водний ресурс відіграє важливу роль як при реалізації основного виробничого процесу (вирощування сільськогосподарських рослин, тварин, птиці), так і в допоміжних процесах (підготовка продукції для переробки, створення умов праці для співробітників тощо). Будівництво інженерно-технічних систем і споруд, дорожніх шляхів підвищить конкурентоспроможність не тільки галузі сільського господарства, а й сільських поселень, що може бути шляхом відродження сільських територій.

Напрямок сільськогосподарського будівництва, здатним забезпечити конкурентоспроможність аграрної продукції та галузі сільського господарства не тільки на внутрішньому, але й на зовнішньому ринках є екологічно чисте будівництво, яке передбачає використання природних, екологічно чистих, а також місцевих матеріалів. Вступ України до СОТ викликав необхідність сприяння розробці й упровадженню систем управління якістю на основі принципів ISO 9000 та системи управління безпекою харчових продуктів (HASSP), а також системи охорони довкілля на основі принципів ISO 14000. Використання екологічно чистих матеріалів як чинника конкурентоспроможності аграрного сектору характерне як для житлового, так і для промислового будівництва. Перший напрямок пов'язаний зі зведенням житла в сільській місцевості з природних матеріалів, що, з одного боку, впливає на зменшення транспортних витрат на будівництво і створює сприятливі умови життя для працівників. Дотримання принципу екологічності в промисловому будівництві на сільськогосподарських підприємствах є невід'ємною складовою забезпечення екологічності продукції. В умовах зростання попиту у європейських країнах на органічну продукцію розвиток «зеленого будівництва» об'єктивно посилює стан АПК України у світі.

Висновки. Узагальнюючи вищезазначене, слід зазначити, що сільськогосподарське будівництво є одним з провідних чинників забезпечення і підвищення конкурентоспроможності аграрної сфери. Проте для виконання такої функції будівництво повинне мати комплексний характер – одночасний і збалансований розвиток у напрямках спорудження об'єктів виробничого й обслуговуючого призначення, житлово-комунального господарства, соціально-культурної сфери, інженерно-технічних споруд тощо. Ведення сільськогосподарського будівництва з урахуванням вимог щодо використання сучасних матеріалів, технологій, досягнень у галузі проектування й архітектури сприятиме вирішенню завдань, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності аграрної галузі, а саме:

- зниженню собівартості сільськогосподарської продукції, що позитивно вплине на її конкурентоспроможність та ефективність виробничо-господарської діяльності агропідприємства;
- забезпеченню екологічності продукції, її якості, що підвищить попит на вітчизняному та міжнародних ринках;
- посиленню стимулювання працівників до підвищення продуктивності праці через їх зацікавленість у проживанні в сільській місцевості;
- створенню гідних умов праці, життя та відпочинку на селі;
- формуванню та посиленню позитивного іміджу галузі сільського господарства.

Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні напрямів і тенденцій розвитку будівництва в сільському господарстві.

1. *Андрійчук В.Г.* Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз: Монографія. – К.: КНЕУ, 2005. – 292 с.
2. *Живолуп Н.М.* Соціально-економічні пріоритети відродження українського села // Економіка і регіон. – 2009. – №2. – С. 34–37.
3. *Завербний А.С., Дрималовська Х.В.* Конкурентоспроможність вітчизняних підприємств // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». – 2012. – №727. – С. 218–224.
4. *Кафлевська С.Г.* Соціально-економічні напрями відродження українського села // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2012. – №2, Т. 5. – С. 196–208.
5. *Кондратюк О.І.* Конкурентоспроможність сільського господарства та шляхи її підвищення // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – №1. – С. 56–63.
6. *Копистко О.В.* Теоретичні основи конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції // Економіка АПК. – 2010. – №1. – С. 61–63.
7. *Костирко І., Тимофіїв С.* Соціальна інфраструктура як чинник розвитку підприємництва в аграрній сфері // Вісник Львівського національного аграрного університету: Збірник наук. праць. – Серія: Економіка АПК. – 2009. – №16(2) // www.nbu.gov.ua.
8. *Малік М.Й., Нужна О.А.* Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми: Монографія. – К.: ННЦ ІАЕ, 2007. – 270 с.
9. *Мамчин М.М., Жагаляк І.І., Добуш Ю.Я.* Тенденції розвитку інфраструктури українського села // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – Серія: Логістика. – 2007. – №594. – С. 455–460.
10. *Морозова Г.С.* Соціальна інфраструктура села та її вплив на сталий розвиток сільськогосподарських підприємств // Сталій розвиток територій: проблеми та шляхи вирішення: Матеріали II міжнар. наук. практ. конф. (1 жовт. 2011 р., Дніпропетровськ) / За заг. ред. О.Ю. Бобровської. – Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2011. – С. 210–214.
11. *Петрова Н.О.* Фактори впливу на формування конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств в конкурентному середовищі // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. – 2010. – №9. – С. 248–253.
12. *Супіханов Б.К.* Про підвищення конкурентоздатності аграрного виробництва в сучасних умовах // Економіка АПК. – 2008. – №5. – С. 3–8.
13. *Чорна Н.П.* Модернізація і реконструкція сільського господарства та села // Інноваційна економіка. – 2010. – №18 // www.nbu.gov.ua.
14. *Шевчук Я.В.* Проблеми розвитку автотранспортної інфраструктури сільських територій // Сталій розвиток економіки. – 2012. – №1. – С. 116–121.
15. *Шпикуляк О.Г.* Інститут аграрного ринку: Монографія. – К.: ННЦ ІАЕ, 2009. – 480 с.
16. *Юрків Н.* Галузево-секторальний вимір конкурентоспроможності та економічної безпеки держави: досвід України // Вісник Національного банку України. – 2012. – №5. – С. 59–61.
17. *Maslow, A.H.* (1954). *Motivation and Personality*. New York: Harper & Row.

Стаття надійшла до редакції 15.03.2013.